

УДК 316.6

DOI 10.30970/VSO.2024.18.10

Соціогуманітарне осмислення поняття ідентичності

Д. Калиновська

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна, 79000,

daria.kalynovska@lnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8458-6568>

У статті досліджено поняття ідентичності як складного, багатовимірного та динамічного феномену, що формується на перетині внутрішнього самоусвідомлення та зовнішніх соціокультурних контекстів. Авторка здійснює комплексний аналіз підходів до осмислення ідентичності в різних галузях соціогуманітарного знання, зокрема в психології, філософії, соціології, культурній антропології, політології, історії та лінгвістиці.

Особливу увагу приділено розгляду теоретичних напрацювань класиків соціогуманітарної думки, таких як Е. Еріксон, Дж. Мід, І. Гоффман, Ч. Тейлор, М. Фуко та інших, чий праці підкреслюють процесуальний характер формування як особистісних, так і колективних ідентичностей. Проаналізовано вплив соціальних взаємодій, культурних норм, владних дискурсів та історичного контексту на конструювання ідентичності.

У статті запропоновано класифікацію ідентичності за різними критеріями, а саме: за суспільною сферою (національна, релігійна, культурна, професійна тощо), за рівнем належності (інституційний, груповий, індивідуальний), за станом набуття та ступенем сформованості. Підкреслено важливість розуміння гнучкості, адаптивності та рефлексивності ідентичності в умовах сучасних суспільних змін.

Розглянуто ключові концепції та підходи до вивчення ідентичності, зокрема:

- психологічні теорії ідентичності, що акцентують на ролі внутрішніх психічних процесів та стадій розвитку особистості;
- соціологічні підходи, такі як символічний інтеракціонізм і соціальний конструктивізм, які розглядають ідентичність як продукт соціальних взаємодій і культурних конструктів;
- філософські погляди на ідентичність, що досліджують питання самосвідомості, свободи вибору та моральних цінностей;
- культурологічні дослідження, які вивчають вплив культурних символів, традицій та глобалізаційних процесів на формування ідентичності;

@ Д. Калиновська

- політологічні перспективи, що аналізують роль ідентичності в політичних процесах, націоналізмі та формуванні громадянського суспільства;
- історичні дослідження, що розглядають формування ідентичності в різні історичні епохи та під впливом соціально-політичних змін;
- лінгвістичні підходи, які досліджують, як мовні практики формують та виражають індивідуальну та колективну ідентичність.

Результатом дослідження є поглиблення теоретичного розуміння феномену ідентичності як важливого елемента соціальної реальності та визначення перспектив для подальших міждисциплінарних досліджень у цій сфері. Стаття сприяє кращому розумінню складної взаємодії між індивідуальним самоусвідомленням і соціальними процесами у формуванні ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, релігійна ідентичність, соціальна ідентичність, професійна ідентичність, національна ідентичність, культурна ідентичність, колективна ідентичність, філософія ідентичності, самоідентифікація, динаміка ідентичності.

Постановка проблеми. У сучасному соціогуманітарному дискурсі поняття ідентичності є багатозначним і міждисциплінарним. Воно охоплює індивідуальні та колективні аспекти самовизначення, соціальні та культурні процеси, що впливають на формування особистості та спільнот. В останні роки зростає інтерес до вивчення ідентичності в контексті глобалізації, цифрових трансформацій, військових конфліктів та гібридизації культур.

Попри значний науковий доробок, який існує в галузях різних наук, залишається низка не вирішених питань щодо сутності та механізмів конструювання ідентичності в сучасних суспільствах. Комплексний аналіз цього феномена в умовах новітніх соціокультурних змін потребує подальшого теоретичного уточнення та систематизації.

У зв'язку з цим актуальним постає питання концептуального осмислення ідентичності в межах соціогуманітарного знання, що враховує сучасні соціологічні, філософські, культурологічні та антропологічні підходи. Метою статті є аналіз ідентичності як соціогуманітарного феномена, розгляд її багатовимірності та впливу суспільних змін на процеси ідентифікації особистості та спільнот.

Дослідження та публікації. На сьогодні осмислення поняття ідентичності, зокрема, у соціогуманітарному дискурсі, є популярним. Серед найбільш знаних науковців, які в різний спосіб, прямий чи опосередкований, вивчали ідентичність, слід виокремити психологів З. Фрейда, Е. Еріксона, Е. Фромма, а також соціологів Дж. Міда, Ч. Кулі, І. Гофмана, А. Шюца, П. Бергера, Т. Лукмана, Е. Гідденса, П. Бурдьє та ін. Важливо підкреслити вклад українських вчених-

соціологів у глибоке розуміння феномену ідентичності: Н. Черниш, І. Ващинська, О. Мусієздов, а також філософія І. Жеребкіна.

Тематика ідентичності набула гострої актуалізації після початку повномасштабного вторгнення в Україні. Після 2022 року ідентичність стала предметом багатьох суспільних досліджень. Серед них особливої уваги заслуговують опитування Соціологічної групи Рейтинг «Ідентичність. Патріотизм. Цінності (2022)», Центру Разумкова «Ідентичність громадян України: тенденції змін (2024)», Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва «Україна єдина: національна належність, ідентичність, мова та державні атрибути (2025 р.)», Київського міжнародного інституту соціології «Релігійна самоідентифікація українців, ставлення до створення єдиної Православної Церкви та до Закону про заборону окремих релігійних організацій» ті інші.

Виклад основного матеріалу. Поняття «ідентичність» має латинське походження (від лат. *identificare* – ототожнювати *identicus* – тотожний, однаковий) та означає «подібність», «тотожність» [3]. У науковий обіг термін «ідентичність» був введений у II пол. XX ст. представниками психологічної та соціологічної традицій (Е. Еріксон, Е. Дюркгейм, Е. Сміт, З. Фрейд та інші). Сьогодні існує велика кількість окремих напрямів та підходів до визначення ідентичності, адже вона є багатогранним і складним концептом, що охоплює різні аспекти самовизначення індивіда та колективів у соціальному контексті. Саме це й зумовлює міждисциплінарність поняття.

У сучасному глобалізованому світі, де все більш помітною стає уніфікація та стандартизація способу життя індивідів та спільнот, питання ідентичності набуває не тільки теоретичного, але й практичного соціального значення. У сучасній науці на передній план виходить проблематика кризи ідентичності – природної фази розвитку, яка спонукає людину до саморефлексії та самовизначення.

В інтерпретації Е. Еріксона, американсько-німецького психолога, ідентичність формується на перетині внутрішніх психологічних факторів і соціальних очікувань, задаваних соціальними інститутами (такими як сім'я, освіта, професійні об'єднання, церковна спільнота), і дозволяє людині вибудовувати стійкі уявлення про себе як частину соціальної структури. Ідентичність – це динамічний процес інтеграції особистісних характеристик із соціально-культурними ролями, що забезпечує індивіду почуття цілісності, належності та стабільності в суспільстві [2].

Явище ідентичності є цілком міждисциплінарним, що зумовлює широкий опис феномену у гуманітарному контексті. Комплексний та багатовимірний характер ідентичності, яка є певним пограниччям гуманітарних наук, зумовив різноманітні підходи до його вивчення у рамках психології, культурної антропології, історії, політології, соціології та інших. Нижче ми розглянемо основні науки, що

досліджують ідентичність.

Психологія. Психологія досліджує ідентичність з точки зору внутрішніх психічних процесів. Основна увага приділяється формуванню індивідуальної ідентичності, розвитку самосвідомості, становленню особистості в різні періоди життя, а також питанням ідентичності в контексті особистісних криз і психічного здоров'я. Поняття «ідентичність» у психології було розроблене і вдосконалене американським психологом і психоаналітиком Е. Еріксоном. Він розглядав ідентичність як усвідомлення особистістю власної унікальності та цілісності, що поєднує її минулий досвід, теперішні переконання та майбутні цілі. Еріксон бачив ідентичність як процес, що формується у ході життя і проходить через кілька стадій розвитку, починаючи з дитинства і особливо акцентуючися на підлітковому віці.

Культурна антропологія. Ідентичність в антропології описується через взаємодію з культурними символами, нормами та цінностями, а також через процеси соціалізації, у яких людина приймає, переосмислює чи відкидає певні елементи культури. Культурна антропологія досліджує ідентичність через призму культури та етнічності. Вона розглядає, як культурні традиції, ритуали, мова, релігійні вірування та соціальні структури впливають на формування ідентичності. Антропологи також аналізують питання етнічної ідентичності, національної ідентичності, та впливу глобалізації на культурну самобутність.

Філософія. У філософії глибинне ядро ідентичності, – самосвідомість, – активно досліджувалася починаючи з філософії Р. Декарта, Т. Гобса, І. Канта, Г. Гегеля. У сучасній філософії ідентичність, як необхідність і спосіб підтримувати єдність та безперервність особистості, має велике значення. У працях таких філософів як З. Фрейд, К. Юнг йшлося про свідомість, самосвідомість, підсвідоме, колективне несвідоме. У соціальній же філософії більшою мірою казали про індивідуальну, колективну, соціумну свідомість [10].

Політологія. Політологія досліджує ідентичність у контексті політичних процесів, таких як націоналізм, формування державної ідеології, громадянської ідентичності. Політологи аналізують, як різні ідентичності впливають на політичну стабільність, конфлікти, а також на формування громадянського суспільства. Зокрема, в українській політології, політична ідентичність розглядається в аспекті формування української політичної нації та національної консолідації.

Історія. Історики досліджують ідентичність в історичному контексті, зокрема, як вона формувалася в різні епохи, під впливом соціально-політичних змін, війн, міграцій та інших важливих подій. Вивчаються також питання історичної пам'яті, національної ідентичності, а також як історичні події впливають на сучасне розуміння ідентичності. Українські історики розглядають проблеми зміцнення європейської ідентичності українців як необхідної умови реалізації євроінтеграційного курсу України.

Лінгвістика. Ідентичність як комплексне поняття сьогодні все частіше стає об'єктом дослідження різноманітних лінгвістичних дисциплін і напрямів (соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, гендерної лінгвістики тощо). Лінгвісти досліджують ідентичність через мову, розглядаючи, як мовні практики формують і виражають індивідуальну та колективну ідентичність [11].

Для комплексного аналізу поняття ідентичності необхідно розглянути підходи різних науковців, що досліджували його з позицій різних теоретичних традицій та методологічних підходів. Одним із найвідоміших дослідників феномену ідентичності є Е. Еріксон, який розробив теорію психосоціального розвитку. Він виділив вісім стадій життєвого циклу людини, підкреслюючи особливе значення підліткового періоду, коли відбувається криза ідентичності. На його думку, цей етап є центральним для становлення особистості, оскільки саме в цей період людина активно шукає відповіді на питання «Хто я?». Еріксон вважав, що успішне подолання кризи ідентичності веде до формування цілісного «Я», що забезпечує стабільне самовизначення у дорослому віці. Натомість невирішена криза може призвести до рольової плутанини, відчуття розгубленості та труднощів у побудові міжособистісних відносин суспільстві [2].

Розглядаючи ідентичність з філософської перспективи, Ж.-П. Сартр, представник екзистенціалізму, акцентував увагу на свободі вибору та відповідальності. Він стверджував, що ідентичність не є фіксованою, а постійно змінюється внаслідок дій та рішень, які здійснює людина впродовж життя. На його думку, людина не має наперед визначеної сутності, а лише ту, яку вона створює через свої вчинки.

Подібним чином соціальний філософ Г. Мід, один із засновників символічного інтеракціонізму, аналізував ідентичність через соціальну взаємодію. Він вважав, що особистість формується через механізм «дзеркального Я», тобто сприйняття себе через призму реакцій інших людей. Згідно з його теорією, процес становлення ідентичності відбувається через три основні стадії: імітацію, гру та групову гру, на яких індивід поступово засвоює соціальні ролі та норми. У цьому контексті Г. Мід підкреслював значення значущих інших та генералізованого іншого – суспільного уявлення про очікувані соціальні ролі [6].

Значний внесок у дослідження ідентичності в контексті сучасного суспільства зробив Е. Гіденс, який розвинув концепцію «рефлексивної ідентичності». Він підкреслював, що в умовах пізньої модерності люди постійно переосмислюють власну ідентичність, реагуючи на змінювані соціальні обставини. Ідентичність, за Гіденсом, є процесом самоконструювання, що здійснюється через особистісний вибір та рефлексію, а не просто визначається традиційними соціальними структурами. Його ідеї доповнює М. Фуко, який розглядав ідентичність як продукт владних структур і дискурсів. На його думку, соціальні інституції, мова та дисциплінарні практики відіграють ключову роль у процесі формування ідентичності, регулюючи та нормалізуючи поведінку індивідів. Через концепцію «біовлади» Фуко пояснював, як механізми контролю проникають у повсякденне життя, формуючи уявлення про «нормальне» та «відхилення».

С. Голл та інші представники культурних досліджень віддавали перевагу по-

няття ідентифікації, застерігаючи від есенціалістського підходу до ідентичності. Вони критикували трактування ідентичності як сталої, внутрішньо притаманної групі людей спільної «істинної сутності», що нібито існує незалежно від історичних, соціальних чи культурних змін. Такий підхід, на їхню думку, помилково припускає, що ідентичність може слугувати гарантією стабільності, цілісності та культурної належності, долаючи зовнішні відмінності [4]. Натомість Голл пропонував альтернативне розуміння ідентичності, згідно з яким вона не є унітарною чи монолітною, а, навпаки, фрагментованою, множинною та динамічною. У сучасних умовах ідентичність формується в полі перехресних та нерідко суперечливих дискурсів, соціальних практик і позицій, що взаємодіють між собою, створюючи нові моделі самовизначення. Це підкреслює її конструктивний характер та залежність від соціального контексту, комунікаційних процесів і влади.

Роль моральних переконань та культурних традицій у формуванні ідентичності розглядав Ч. Тейлор, який наголошував на важливості моральної ідентичності, що визначає, ким людина хоче бути. Він підкреслював, що ідентичність формується у діалозі з суспільством, а її зміст значною мірою залежить від цінностей, які людина поділяє. На його думку, індивід не може існувати поза культурним контекстом, оскільки саме культурні традиції та моральні рамки надають сенс його існуванню та самовизначенню [8].

Доповнюючи ці ідеї, Б. Андерсон у своїй концепції «уявлених спільнот» пояснював, що ідентичність є соціальною конструкцією, яка формується через символічні репрезентації, історичні наративи та медійні дискурси. Він показав, що національна ідентичність, зокрема, не є природною даністю, а виникає внаслідок культурного виробництва та інформаційного впливу [1].

Вивчення поняття ідентичності в соціології охоплює кілька основних концептуальних підходів, кожен з яких пропонує своє розуміння процесу формування ідентичності та її ролі в суспільстві. Символічний інтеракціонізм є соціологічним підходом, що пояснює формування ідентичності через соціальні взаємодії та комунікацію. Відповідно до цього підходу, ідентичність не є статичною, а постійно конструюється і змінюється в процесі взаємодії з іншими людьми. Ідеї вищезгаданого Г. Міда розвинув його колега Е. Гоффман, запропонувавши концепцію драматургічного підходу, згідно з яким соціальне життя подібне до театральної вистави, де індивіди виконують певні ролі. Він стверджував, що люди використовують різні стратегії самопрезентації, щоб впливати на враження інших, і таким чином формують свою ідентичність у різних контекстах. Символічний інтеракціонізм наголошує на активній ролі індивіда у творенні значень та інтерпретації соціальної реальності, що робить цей підхід важливим для аналізу комунікації, самосприйняття та соціальних взаємодій у суспільстві. Соціальний конструктивізм розглядає ідентичність як продукт соціальних і культурних процесів, що формуються внаслідок взаємодії індивідів із соціальним середовищем.

Відповідно до цього підходу, ідентичність не є вродженою або фіксованою, а постійно змінюється під впливом суспільних норм, мови та культурних практик. П. Бергер і Т. Лукман у своїй праці «Соціальне конструювання реальності» підкреслювали, що реальність, а разом з нею і ідентичність, є соціально створеними феноменами. Вони стверджували, що люди через взаємодію конструюють спільні значення, які визначають їхнє сприйняття світу та самих себе. Процес соціалізації відіграє ключову роль у цьому підході, оскільки через нього індивід засвоює усталені категорії та способи осмислення власної особистості. Крім того, соціальний конструктивізм вказує на значення дискурсу, адже мова виступає не просто засобом комунікації, а інструментом, що формує соціальну реальність і структурує індивідуальне та колективне самоусвідомлення.

Феноменологічний підхід зосереджується на суб'єктивному досвіді індивіда, наголошуючи на тому, що ідентичність конструюється через особисті переживання та усвідомлення власного буття. А. Шюц розглядав соціальну реальність як продукт суб'єктивного досвіду індивідів, стверджуючи, що ідентичність формується через безперервну взаємодію людини зі світом. За його підходом, кожен індивід інтерпретує реальність на основі власного життєвого досвіду, що робить ідентичність унікальною та динамічною.

Теорія соціальної ідентичності акцентує увагу на групових аспектах самовизначення, підкреслюючи значення приналежності до соціальних груп. Соціальні психологи Г. Таджфел і Д. Тернер розробили концепцію соціальної ідентичності, відповідно до якої індивіди формують своє самосприйняття через належність до певних соціальних груп [7]. Це порівняння з іншими групами впливає на рівень самоповаги, а також визначає міжгрупові взаємодії. Індивіди прагнуть до позитивної соціальної ідентичності, що сприяє їхньому бажанню підтримувати та посилювати статус власної групи.

Постмодерністський підхід до ідентичності підкреслює її нестабільність, фрагментованість і множинність у контексті сучасного суспільства. Ж. Бодрійяр, М. Фуко та інші постмодерністи наголошують, що в умовах глобалізації, розвитку масової культури та інформаційних технологій ідентичність є гнучкою та контекстуально залежною. Постмодернізм також звертає увагу на роль медіа та цифрових технологій у створенні нових форм ідентичності, які дедалі більше відрізняються від традиційних соціальних структур. У цьому контексті особистість може вільно конструювати та змінювати свою ідентичність залежно від обставин, що веде до її множинності та розмитості.

Узагальнюючи широкий спектр вивченого матеріалу українських та іноземних авторів, ми уніфікували список основних критеріїв, за якими можна класифікувати поняття ідентичності:

- відповідно до суспільної сфери: національна, мовна, релігійна, гендерна, віртуальна, культурна, етнічна, політична, статусно-рольова, міграційна;
 - за рівнем належності: інституціональна, групова, індивідуальна:
 - інституціональний – на цьому рівні особистість включається в аксіологічний та символічний простір соціуму; відбувається формування образу соціуму, довіра й лояльність;
 - груповий – особистість функціонує у спільноті/соціумі, переживає співпричетність до спільноти, історії, типовості проблем життя з іншими;
 - індивідуальний – рівень особистісних самокатегоризацій; переживання сенсу й цінності життя [4].
 - за станом набуття: природна, набута, запозичена [9]:
 - природна – умови, які не обирає індивід (належність до раси, нації, соціальної, вікової групи, статі);
 - набута – те, що досягнуто власними зусиллями індивіда (професійна самореалізація, релігійна приналежність);
 - запозичена – відображає виконання людиною ролей, засвоєних у ході розвитку особистості та в результаті збігу різних обставин. Часто ролі запозичені із певного зразка і зумовлені очікуваннями соціуму.
 - за ступенем сформованості: дифузна, передчасна, відкладена, досягнута [5]:
 - дифузна ідентичність – статус ідентичності особистості, притаманний людям, які ще не мають чітко сформованих цілей та цінностей. У постановці життєвих завдань виявляють несамостійність, є брак бажання досягнути певної чіткості;
 - передчасна ідентичність характеризується тим, що людина формально робить вибір цінностей, але відсутня внутрішня впевненість у правильності вибору;
 - відкладена ідентичність – це стадія розвитку ідентичності, на якій індивід активно досліджує різні варіанти життєвих ролей, цінностей та переконань, але ще не приймає остаточного вибору щодо них. У цьому стані людина перебуває у кризовому періоді, коли існує активний пошук та експериментування з альтернативами, що дозволяє усвідомити свої можливості та сформувати унікальну ідентичність;
 - досягнута ідентичність – притаманна особистості, що пройшла кризу і сформувала певну сукупність особистісно значущих цілей, цінностей, переконань та їх ієрархію. Така особистість життєві завдання вибудовує самостійно.
- На основі аналізу та систематизації даних, ми можемо окреслити авторське поняття ідентичності:

ідентичність – це динамічний процес самовизначення індивіда або спільноти, що формується через взаємодію внутрішнього самосприйняття та зовнішніх соціокультурних контекстів, проявляючись у цілісності самосвідомості, адаптивності до змін і здатності до рефлексії власної унікальності у множинних соціальних просторах.

Це визначення виокремлює такі характеристики поняття ідентичності:

- динамічність – ідентичність не є статичною, вона змінюється під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.
- взаємодію внутрішнього та зовнішнього – особистість або група формує ідентичність через суб'єктивне переживання і суспільне визнання.
- адаптивність та рефлексивність – людина або спільнота може переосмислювати себе та пристосовуватися до нових умов, зберігаючи ключові елементи власної ідентичності.

Поняття ідентичності є багатовимірним і охоплює широкий спектр соціокультурних проявів. Це зумовлює широкий спектр перспектив подальших досліджень тематики, зокрема із заглибленням у категоризацію за соціальними сферами. Кожен тип ідентичності має власні механізми конструювання, чинить вплив на соціальну взаємодію, знаходиться у стані динамічних змін, спричинених глобальними трансформаціями. Вивчаючи конкретні форми ідентичності, можна відстежувати соціальні зміни в реальному часі та прогнозувати їхній вплив на суспільство.

Одним із ключових форм ідентичності, на нашу думку, є релігійна ідентичність, яка визначає світоглядні орієнтації особистості, формує групову приналежність і впливає на соціальну поведінку. У наступних роботах ми плануємо розглянути механізми конструювання релігійної ідентичності, вплив секуляризації, глобалізації та діджиталізації на неї.

Висновки. Поняття «ідентичність» має латинське походження та означає «подібність». Феномен ідентичності є міждисциплінарним та досліджується багатьма науками, наприклад, психологія, філософія, соціологія, політологія, історія, культурна антропологія тощо. Психолог Е. Еріксон розглядав ідентичність як результат подолання кризи у процесі психосоціального розвитку. Ж.-П. Сартр підкреслював роль особистого вибору, тоді як Г. Мід акцентував соціальну взаємодію. Е. Гіденс визначав ідентичність як рефлексивний процес, а М. Фуко – як продукт владних структур і дискурсів. С. Голл заперечував її фіксованість, наголошуючи на динамічному характері ідентифікації. Ч. Тейлор та Б. Андерсон вказували на значення моральних цінностей, культурних традицій та символічних репрезентацій.

Представники різних соціологічних концепцій вивчали поняття ідентичності. До прикладу, символічний інтеракціонізм (Г. Мід, Е. Гоффман) наголошує на її становленні у процесі комунікації та самопрезентації. Соціальний конструктивізм (П. Бергер, Т. Лукман) трактує ідентичність як продукт культурних і мовних практик. Феноменологічний підхід (А. Шюц) підкреслює роль особистих переживань, а теорія соціальної ідентичності (Г. Таджфел, Д. Тернер) – значення групової належності. Постмодернізм (М. Фуко, Ж. Бодрійяр) вказує на фрагментованість і контекстуальність ідентичності в умовах глобалізації.

Загальне поняття про ідентичність є надзвичайно важливим у соціогуманітарних науках, проте його аналіз без урахування конкретних різновидів є недостатнім. Ідентичність варто розглядати не лише як загальне соціогуманітарне поняття, а й через призму її різновидів, що визначаються суспільною сферою, рівнем належності, станом набуття та ступенем сформованості.

Поділ ідентичності відповідно до суспільної сфери (національна, мовна, релігійна, культурна, політична тощо) демонструє її зв'язок із соціальними структурами та культурними традиціями. Рівневий підхід (інституціональний, груповий, індивідуальний) дозволяє розглядати ідентичність як систему взаємодії між особистістю та соціумом. Розподіл за станом набуття (природна, набута, запозичена) показує динамічний характер ідентичності, що формується під впливом особистих зусиль та соціальних очікувань. Розгляд ідентичності за ступенем сформованості (дифузна, передчасна, відкладена, досягнута) вказує на її процесуальний характер, пов'язаний із особистісним розвитком. Таким чином, подальші дослідження ідентичності потребують міждисциплінарного підходу та врахування її множинних форм і процесів, що визначають взаємодію особистості та суспільства в умовах сучасних соціокультурних трансформацій.

Попри значну кількість досліджень у сфері соціогуманітарного осмислення ідентичності, сучасні глобальні процеси та соціальні трансформації висувають нові виклики, що потребують додаткового аналізу. Сучасне вивчення ідентичності виходить за рамки традиційних соціогуманітарних концепцій та вимагає міждисциплінарного підходу. Нові виклики, пов'язані з цифровізацією, глобалізацією, міграційними процесами та геополітичними змінами, роблять дослідження феномену ідентичності ще більш актуальним. Це відкриває перспективи для глибших аналітичних студій у соціології, філософії, культурології, антропології та інших дисциплінах.

Список використаної літератури:

1. Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso
2. Erik H. Erikson. *Identity, youth and crisis*. New York: W. W. Norton Company, 1968
3. Gleason, P. (1983). Identifying Identity: A Semantic History. *The Journal of American History*, 69(4), 910–931.
4. Hall, S. (1996). Who Needs Identity? In S. Hall & P. du Gay , *Questions of Cultural Identity*. London: SAGE.
5. Marsia J.E. *Identity in adolescence*. Handbook of adolescent psychology. N.Y.: John Wiley, 1980
6. Mead G.H. *Mind, Self, And Society: From The Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: The University of Chicago Press, 1934.
7. Tajfel. H., Turner J. *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*. 1979. 33–47 с.
8. Taylor C. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. 1989. Cambridge, MA: Harvard University Press
9. Котенко Я. Локальна ідентичність як умова розвитку об'єднаних територіальних громад : навчальний модуль. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 8 с.
10. Любимий Я. Ідентичність як предмет практичної філософії. Мультиверсум. Філософський альманах. 2018. Випуск 1-2. С. 163
11. Матузкова О. Лінгвістичні науково-методологічні підходи до вивчення ідентичності. 17.03.2023; Дніпро, Україна: II Міжнародна наукова конференція «Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук».

References:

1. Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso
2. Erik H. Erikson. *Identity, youth and crisis*. New York: W. W. Norton Company, 1968
3. Gleason, P. (1983). Identifying Identity: A Semantic History. *The Journal of American History*, 69(4), 910–931.
4. Hall, S. (1996). Who Needs Identity? In S. Hall & P. du Gay , *Questions of Cultural Identity*. London: SAGE.
5. Marsia J.E. *Identity in adolescence*. Handbook of adolescent psychology. N.Y.: John Wiley, 1980

6. Mead G.H. *Mind, Self, And Society: From The Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: The University of Chicago Press, 1934.
7. Tajfel. H., Turner J. *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*. 1979. 33–47 с.
8. Taylor C. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. 1989. Cambridge, MA: Harvard University Press
9. Kotenko, Ya. *Local Identity as a Condition for the Development of United Territorial Communities: A Teaching Module*. Kyiv: Information and Consulting Center “Legal Status”, 2016. 8 p.
10. Liubyvyy, Ya. *Identity as the Subject of Practical Philosophy*. Multiverse. Philosophical Almanac. 2018. Issues 1–2, p. 163
11. Matuzkova, O. *Linguistic Scientific and Methodological Approaches to the Study of Identity*. March 17, 2023; Dnipro, Ukraine: II International Scientific Conference “Innovative Trends of Today in the Field of Natural Sciences, Humanities, and Exact Sciences.”

SOCIOHUMANITARIAN CONCEPTUALIZATION OF THE NOTION OF IDENTITY

D. Kalynovska

Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine, 79000
email: daria.kalynovska@lnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8458-6568>

The article explores the concept of identity as a complex, multidimensional and dynamic phenomenon that is formed at the intersection of internal self-awareness and external socio-cultural contexts. The author provides a comprehensive analysis of approaches to understanding identity in various fields of social and humanitarian knowledge, including psychology, philosophy, sociology, cultural anthropology, political science, history, and linguistics.

Particular attention is paid to the theoretical developments of the classics of socio-humanitarian thought, such as E. Erikson, J. Mead, I. Hoffman, C. Taylor, M. Foucault and others, whose works emphasize the procedural nature of the formation of both personal and collective identities. The author analyzes the influence of social interactions, cultural norms, power discourses, and historical context on identity construction.

The article proposes a classification of identity according to various criteria, namely: by social sphere (national, religious, cultural, professional, etc.), by level of affiliation

(institutional, group, individual), by state of acquisition and degree of formation. The importance of understanding the flexibility, adaptability and reflexivity of identity in the context of modern social change is emphasized.

The key concepts and approaches to the study of identity are considered, in particular:

- psychological theories of identity that emphasize the role of internal mental processes and stages of personality development;
- sociological approaches, such as symbolic interactionism and social constructivism, which view identity as a product of social interactions and cultural constructs;
- philosophical views on identity that explore issues of self-awareness, freedom of choice and moral values;
- cultural studies that examine the impact of cultural symbols, traditions and globalization processes on identity formation;
- political science perspectives that analyze the role of identity in political processes, nationalism and the formation of civil society;
- historical studies that examine identity formation in different historical epochs and under the influence of socio-political changes;
- linguistic approaches that explore how language practices shape and express individual and collective identity.

The result of the study is a deepening of the theoretical understanding of the phenomenon of identity as an important element of social reality and the identification of prospects for further interdisciplinary research in this area. The article contributes to a better understanding of the complex interaction between individual self-awareness and social processes in identity formation.

Keywords: identity, religious identity, social identity, professional identity, national identity, cultural identity, collective identity, philosophy of identity, self-identification, identity dynamics.

Стаття надійшла до редколегії 14.06.2024

Стаття прийнята до друку 22.07.2024